

skim tonovima o rodnom kraju, koji se - govore mudri ljudi - nikad ne zaboravlja i nikad po ljepoti ne uspoređuje ni s jednim krajem svijeta. Ta krpica zemlje nosi se u duši do kraja života, a osobito poštuje i voli kad pati, kad joj sile svijeta prijete. Taj i takav ton probija sa stranica ove knjige. Kao metafora opstanka može se uzeti slika sačuvanoga bunara, a kao moto knjige istina da rijeke Žive vode, koje su iz njega potekle, teku još i danas, nose ih na svojim čelima barlovački sinovi i kćeri kršteni vodom iz fra Vidova bunara.

Marko Lukenda

Pobjeda nade usred beznada*

Franjo TOPIĆ, *Svjedok nade. Kronopis*, HKD Napredak, Sarajevo 2004.

Svako ljudsko djelo, a posebice ono pisano, jest svojevrsni palimpsest u kojem se ispod onoga vidljivoga krije i jedan ili više nevidljivih slojeva. Međutim, ti nevidljivi slojevi u drugim pisanim djelima - za razliku od istinskoga palimpsesta - nisu prethodno bili pisani pa zatim brisani, nego su od početka utkani u onaj vidljivi sloj kao njegov preduvjet mogućnosti, kao njegova pretpostavka i referentna točka njegova ispravnog razumijevanja. Pod tim, dakle, *nevidljivim slojevima*, kad je o knjizi riječ, u prvom redu mislimo na *njezina autora* sa svim njegovim osobinama i nakanama, a zatim na *objektivne okolnosti* koje su se u autoru, na tipično njegov, subjektivan način tako prelamale da su u tom tekstu našle svoj specifičan i tipičan izraz.

Stoga pri čitanju neke knjige i nije uvijek tako lako odgovoriti na pitanje: je li ono što čitatelj u toj knjizi u prvom redu čita zapravo *knjiga* kao jezik i stil, tj. kao književno djelo; ili je to možda *njezin sadržaj*, odnosno *poruka*; ili pak kroz to čitanje čitatelj u prvom redu *osluškuje nekoga*, tj. pisca samoga.

Knjiga moga cijenjenog kolege, prof. dr. Franje Topića, *Svjedok nade, Kronopis*, u izdanju Hrvatskoga kulturnoga društva "Napredak", Sarajevo 2004., koju imam čast večeras predstaviti, jedna je od onih za čije se točno razumijevanje traži da se budno i sinkrono prate svi njezini slojevi, što će reći: i ono *što* i *kako* se piše, i ono *o čemu* se piše kao i da se vodi računa o onome *tko* to piše. Što se prvoga sloja tiče, točnije odgovor na pitanje je li ova knjiga svojevrsni dnevnik, kronika ili nešto slična, odnosno kakvim je jezikom i stilom pisana i sl., to prepuštam drugima da odgovore, dok bih ja za ovu priliku skrenuo vašu pozornost, sasvim kratko, samo na druga dva sloja, tj. na ono *o čemu* je u ovoj knjizi riječ i *o onomu* čija je u ovoj knjizi riječ.

U ovoj knjizi, najkraće rečeno, riječ je prvotno o hrvatskom narodu u Bosni i Hercegovini, o tome kako je u njemu pobjeđivala nada usred beznada posljednjega rata, a nerijetko i u poraću, s naglaskom na ulogu koju su pritom igrale ondašnje političke stranke, Crkva, i, na poseban način, Hrvatsko kulturno društvo "Napredak". Ono pak, što ovu knjigu čini na poseban način vrijednom i zanimljivom jest to što ona iznosi videnje svih tih zbivanja iznutra, tj. iz opkoljenoga Sarajeva, iz zatvorene Bosne, iz grudi u kojima se oblikovao jedinstveni krik koji je tada, na žalost, malo tko čuo, a mnogi svjesno i namjerno prečuli. Ovo jest subjektivno pisana knjiga, ali

* Izlaganje na predstavljanju knjige 10. ožujka 2005. u Splitu.

je pravi subjekt zapravo hrvatska Bosna sama. Ovdje je zapis "s terena" o onome dijelu hrvatskoga naroda koji poslovično nikada nije nekom drugom dijelu hrvatskoga naroda ni solio pamet ni davao lekcije iz političkoga i inoga bon-tona, što se ne bi moglo tvrditi i suprotno. Naprotiv. Nije, naime, nikakva tajna da se taj dio našega naroda ponekad tretira gotovo kao puki poligon za političko eksperimentiranje, odnosno kao zavod za "biološki potpomognutu izvanmatičnu oplodnju" hrvatskoga naroda u okolnostima kad u zemlji matici zaprijeti neplodnost i biološko izumiranje. I dok tako mnogi misle da mogu i imaju što reći i Bosni i o Bosni, njoj samoj se zapravo rijetko pruža prilika da ona sama nešto rekne, ako već ne o drugima, a ono barem o sebi samoj. A ima ona što reći drugima: i o njima i o sebi samoj! Ima, naime, u "zemljici Bosni" nešto od one *mudrosti* kakvu drugdje rijetko susrećemo. Ima u njoj i umnosti, i živaca, i strpljenja, a povrh svega vjere, ljubavi i nade. Ima u toj Bosni nečega ljudski tako toploga, životno tako mudroga i kršćanski tako dosljednoga da kod svakoga dobrodušnog čovjeka mora izazvati divljenje. Umjesto divljenja, pak, takvu Bosnu prešućivati, ignorirati ili čak oblačiti u zlonamjerne etikete, ne govori ništa o njoj, već odaje kompleks manje vrijednosti u odnosu prema njoj. Tako je, primjerice, svojedobno kardinal Vinko Puljić, jer se nije htio odazvati pozivu da definitivno napusti Sarajevo, proglašen "zele-nim", odnosno "Alijinim kardinalom", a i sam kasniji pokušaj, i to baš od ljudi koji inače vrlo glasno zagovaraju jedinstvo hrvatskoga naroda, da se "Napredak" razbije na onaj u Hrvatskoj i onaj u BiH, točnije: kad se ne da Kardinal, neka se iz Sarajeva i iz Bosne općenito iseli barem "Napredak"! - sve to na svoj način govori o Sci-

lama i Haribdama kroz koje su prolazili, i još uvijek prolaze, naši sunarodnjaci u Bosni i Hercegovini koji s pravom vole svoju rodnu grudu.

Prava je šteta, međutim, što je autor s pisanjem ovih svojih tekstova započeo relativno kasno, jer smo tako ostali prikraćeni za autentičnu informaciju i o prvim godinama rata, no i ovo što nam je ponudeno sasvim je dovoljno da barem dijelom možemo rekonstruirati ono što je ovim i ovakvim zbivanjima prethodilo. Ova knjiga, naime, ne iznosi zbivanja na bojišnici, već ona pozadinska, tj. ona s "druge crte"; ona kulturna, vjerska i diplomatska; ona znanstvena i ina koja život znače, i to upravo onaj život, koji oružanoj obrani što se zbivala na bojišnici, jedini i daje legitimitet. Dakako da je u središtu pozornosti "Napredak", ali, kako je u Bosni međusobno sve organski povezano i isprepletano, jednostavno nije moguće strogo odijeliti "Napredak" od Crkve, "Napredak" i Crkvu od naroda, a narod od političkih previranja unutar raznih političkih opcija. Zato nije moguće ni izdvojiti jedan segment narodnoga života u Bosni i Hercegovini od lipnja 1994. pa do 2001. god., a da se ne razbije njegov smisao i njegovo jedinstvo. Ovoj bi knjizi stoga, kao nekakav podnaslov, uvelike odgovarao naslov knjige poznatoga teologa na čijim je djelima dr. Franjo Topić i doktorirao, H. U. von Balthasara, *Das Ganze im Fragment*. Upravo je takav i sadržaj ove knjige: ona, naime, govori o svemu na fragmentaran način, ali to ne znači odlomljeno i djelomice, već tako da je u svakom fragmentu, na svoj način, sadržana cjelina onoga čiji je on fragment. Ova knjiga govori naprosto o *svemu*, ali ne o *svemu* u *svaštarskom*, nego o *svemu* u *životno integralnom*, u *holističkom* smislu. Ovaj fragmentarno-holistički prikaz života jednoga naroda u teškim okolnostima rata i

poraća, uz njezinu dokumentarnost, predstavlja stoga specifičnu vrijednost ove knjige. I to bi zapravo bio i odgovor na pitanje o njezinu sadržaju.

Medutim, da je ona mogla biti istodobno i fragmentarno-holistička i dokumentarna, morao ju je pisati i napisati čovjek koji je i sam osobno, na licu mjesta bio jedan takav fragment, živi ulomak toga života, u kojem se prelamala cjelina, čovjek, dakle, koji je proživljavao sve daće i nedaće, sve uspone i padove o kojima piše. Jest ovo na neki način i memoarska literatura - ta i pisana je u prvom licu jednine! - ali ona to istodobno i nije, jer ovi tekstovi nisu nastali iz memorije, naknadno slagani i dotjerivani "s predumišljajem" u vrijeme mirne okolice, nego u samom vrtlogu zbivanja koja iznose. Neki od tih tekstova pisani su doslovce na koljenima; po raznim domaćim i svjetskim kolodvorima; u domaćim i svjetskim, morskim i zrakoplovnim lukama; za vrijeme vožnje udobnim vlakovima i neudobnim UNPROFOROVIM teretnjacima i sl. Pisati na takav način, gotovo o *svemu*, i to isključivo na temelju vlastitoga aktivnoga sudjelovanja u tome *svemu*, mogao je samo čovjek koji je i sam ne samo po naravi svestran, nego koji je tu svoju svestranost u pravo vrijeme angažirao na pravi način. I ma koliko svako predstavljanje jedne knjige samo po sebi bila "grešna prigoda" za pretjerivanja, poglavito kad je o autoru riječ, ipak će svaki dobronamjerni čitatelj, pročitavši ovu knjigu, ostati začuden nad tako svestranom i tako intenzivnom djelovanju njezinoga autora, po sebi krhka i nekoć doslovce na smrt bolesna čovjeka, svećenika Vrhbosanske nadbiskupije, profesora na Teologiji u Sarajevu i aktualnoga predsjednika Hrvatskoga kulturnog društva "Napredak", dr. Franje Topića. Zapravo, prateći sadržaj knjige, i ne gubeći pritom iz vida njegov lik, čovjek bi pomis-

lio da je riječ o optičkoj varci. Takav je, naime, kontrast između njegove tjelesne krhkosti i duhovne energije koju je u svojem djelovanju iskazao i dokazao. Jer to gdje li je sve on u ovom ili onom svojstvu bio, s kim li je sve i na kojim jezicima razgovarao, što li je sve poduzimao i sl., to jednostavno nije moguće prepričati, to valja pročitati, ali to nipošto nije *avanturizam*, nego prava životna *avantura*, tj. jednostavno samoprijegorno trošenje sebe za svoj narod, za svoju Crkvu, za pobjedu dobra, za svjedočenje nade, kako je sam nazvao ovaj svoj *Kronopis*. Očito, dakle, da su se u njegovoj osobi na neki način ujedinile već spomenuta, tipično bosanska mudrost, strpljivost i upornost, s kršćanskom vjerom, nadom i ljubavi; intelektualna erudicija s kršćanskim služenjem; duboko domoljublje s kršćanski širokim srcem; katolicizam i ekumenizam; Crkva i društvo i još mnogo toga drugoga. No, ono što je najvažnije i što je ujedno preduvjet mogućnosti svega drugoga jest ujedinjenost i sklad između Božje milosti i njegove ljudske raspoloživosti. Božje milosti koja mu je davala snage i nadahnuća i njegove raspoloživosti da ih vrši i izvrši.

Pročitavši, dakle, ovu knjigu i vidjevši priložene fotografije, čovjeku se nametne pitanje: Ima li na ovom svijetu ikoga iole moćna i važna a da Franjo Topić s njime nije bio? Ima li ijedno mjesto na kugli zemaljskoj a da se on nije tamo češće navraćao? No, kad znamo da se on svojedobno zatekao i na samom pragu vječnosti - s kojega je mogao jasno provjeravati istinitost podataka u *Božanskoj komediji*, onda nas, kad je o njegovoj posvudašnjosti riječ, doista više ništa ne može iznenaditi. Medutim, ako ga i možemo mirno zamisliti svugdje, na svakom mjestu i na svakom položaju, ja ga, poznavajući ga, ipak ne mogu zamisliti u situaciji da u nekoj u

žučljivoj svadi na drugoga podiže svoj glas. Ipak je on čovjek, kršćanin, svećenik, intelektualac i, dakako - Bosna. Ona hrvatska Bosna koja je, doduše, ponosna, ali ujedno i previše mudra, a da bi to bila na bolestan način. "Franjo, Mašala!"

Čestitam izdavaču ove knjige, Hrvatskom kulturnom društvu "Napredak", kako na ideji da ovu knjigu izda tako i na ostvarenju te ideje. Čestitam kolegi Franji Topiću, kao njezinu autoru. Njima, dakle, čestitke, no samu zahvalu, sukladno onoj biblijskoj: "Neka ljudi vide vaša dobra djela i hvale Oca vašega na nebesima", nju upućujem ipak samome Bogu koji očito i po "Napretku" i po njegovu predsjedniku dr. Franji Topiću uvijek iznova uspješno dokazuje da je On Bog što čudesa stvara.

Špiro Marasović

I Hrvatima je BiH domovina

Franjo TOPIĆ, *Opstanak bosansko-hercegovačkih Hrvata? Kolumne Dnevnog lista: Moj stav, 2002.-2004.*, HKD Napredak, Sarajevo - Zagreb 2005., 100 str.

Ovih dana je izašla iz tiska mala džepna knjižica predsjednika HKD Napredak prof. dr. Franje Topića. Kako i sam podnaslov knjižice govori riječ je o njegovim kolumnama koje je objavljivao u *Dnevnom listu* iz Mostara od 24. kolovoza 2002. pa do 4. siječnja 2004. Na ravno stotinu stranica autor nam predstavlja 33 kolumne koje su posvećene raznim temama, koje pak uvijek obrađuju i dodiruju neka temeljna i životna pitanja Bosne i Hercegovine, svih njezinih ljudi a posebno Hrvata u ovoj zemlji. Pitanju opstojnosti Hrvata posvetio je čak četiri od sedam prvih kolumni. One su bile

odlučujuće da se ta tema nađe na naslovnici knjižice.

Ostale teme nisu nipošto manje važne, nego se kao puzzle uklapaju u postavljeno pitanje. Obraduje između ostalih pitanje prava na hrvatski jezik u dvije kolumne (str. 31 i 63), kulturnog identiteta (str. 68), odnosa Bleiburga i Jasenovca (str. 60), odnos prema Europi (str. 89) itd. Uvijek se osvrtao i na aktualne izjave i stavove političara ili nekih drugih odgovornih ljudi, na susrete i događaje, kao npr. ubojstvo troje Anđelića (str. 94), ili predstavljanje knjige *Huaška priča* Kupreškića (str. 43). Autor često dodiruje vjerske i moralno crkvene aspekte kod mnogih pitanja, ali nekima posvećuje i cijele kolumne kao ekumenizmu i dijalogu (str. 41), Božiću (str. 34), Stepincu (str. 48) itd. Posebnu ljubav on dokazuje prema osobi i djelu blagopokojnog pape Ivana Pavla II., kojega on citira na više mjesta u raznim kolumnama, te mu posvećuje izravno dvije (str. 25 i 71). Autor predstavlja i nekoliko zanimljivih knjiga kao npr. Nikole Machiavellija *Vladar* (str. 77), Francisa Fukuyame *Kraj čovjeka?* (str. 80 i 83), te Antonia Soccia *Progonjeni kršćani* (str. 86). Svaka knjiga je uvijek tematski povezana s nekim pitanjima i za BiH. Kao predsjednik HKD Napredak nije ni mogao zaobići djelatnosti društva koje on uspješno vodi (str. 91).

Kod svake teme on polazi od pitanja ili dileme, od konstatacije ili tolerancije. Kod svakog pitanja nastoji prikazati suprotstavljena mišljenja, a njih ne manjka na ovim prostorima. Onda spaja što se daje i treba spojiti začudujućom sintezom. Suprotstavlja dijametralna polazišta i argumentirano pobija neutemeljene stavove, raskrinkava njihovu plitku političku ili sebičnu pozadinu. On jednostavnom konfrontacijom argumenata dira u srce problema i nudi čitatelju svoju viziju Bosne i Hercegovine i su-